

DEN STORA BERÄTTELSEN

I en mening är Bibeln ett bibliotek, en samling av litterära verk snarare än en enda bok. Ordet "bibel" betyder till och med "böcker". Bibeln är skriven av ett stort antal författare. Böckerna är skrivna under en lång tidsperiod, många hundra år. Det finns också en stor variation i litterär form och stil, alltifrån knastertorra lagtexter¹ till några av världslitteraturens vackraste poetiska stycken.² Men finns det också något som binder samman böckerna till en enhet? Finns det en röd tråd, en stor berättelse som böckerna tillsammans vill berätta?

Det har med rätta betonats att det är viktigt för tolkningen av de olika bibeltexterna att förstå både i vilken tid böckerna har skrivits och vilken litterär form de har. Den bibelsyn som jag själv fått med mig kan formuleras: "Bibeln är Guds ord givet genom människors ord i historien". Det finns alltså stort utrymme för varje författares egen stil och litterära uttryck. Evangelisternas sätt att skriva är ett exempel på det. Både Lukas evangelium och Johannes evangelium berättar om Jesu liv, död och uppståndelse och återberättar ibland

exakt samma händelser. Men de gör det på sitt eget sätt. Lukas var inte själv med i kretsen kring Jesus under åren fram till korsfästelsen. Han blev en lärjunge senare. Han är inte neutral inför det han skriver, men han arbetar med metoder som lite liknar en modern undersökande journalist. Han intervjuar ögonvittnen och granskar skriftliga källor. Sättet han inleder sin bok visar det tydligt:

Många har redan sökt ge en samlad skildring av de stora händelser som ägt rum ibland oss, så som de har berättats för oss av dem som från första stund var ögonvittnen och blev ordets tjänare, och efter att grundligt ha satt mig in i allt ända från början har nu också jag beslutat att i rätt ordning skriva ner det för dig, högt ärade Theofilos, för att du skall förstå att de upplysningar du har fått är tillförlitliga. (Luk 1:1–4)

Johannes, som däremot själv var ett ögonvittne, skriver på ett helt annat sätt. Hans stil liknar mer en skönlitterär författares, ibland en filosof. Hans tidsperspektiv är svindlande. Berättelsen börjar inte med Jesu födelse i Betlehem, utan långt tidigare:

I begynnelsen fanns Ordet, och Ordet fanns hos Gud, och Ordet var Gud. Det fanns i begynnelsen hos Gud. Allt blev till genom det, och utan det blev ingenting till av allt som finns till. I Ordet var liv, och livet var människornas ljus. Och ljuset lyser i mörkret, och mörkret har inte övervunnit det. (Joh 1:1–5)

När han fortsätter med att berätta om Jesus utelämnar han många av de berättelser som de andra evangelisterna³ redan har gjort kända och tar med några som inte finns i övriga evangelier. Han beskriver också Jesus på ett intimare sätt än de andra. Det är tydligt att de båda författarnas karaktär och personlighet får ta sig uttryck i deras evangelier.

Men att det finns olikheter, och att de individuella författarna har satt sin personliga prägel på böckerna, motsäger inte att det också finns en helhet i Bibelns böcker. Bibeln är inte bara ett bibliotek. Min övertygelse är att det finns en röd tråd som sträcker sig från Första Moseboken till Uppenbarelseboken. I en mening är det en enda berättelse. Att upptäcka den röda tråden, att se teman som förenar de bibliska texterna, att förstå att det finns en stor berättelse, en Guds vision för världen som hela Bibeln är ett vittnesbörd om, det vidgar förståelsen för den kristna tron.

Paulus är den av Nya testamentets författare som allra tydligast beskriver att han har fått insyn i Guds plan. Den är så stor att det svindlar för hans tanke:

Jag, den allra obetydligaste av alla heliga, har fått denna nåd: att ge hedningarna budskapet om den outgrundliga rikedom som finns i Kristus och att upplysa alla om planen med den hemlighet som från världens början varit dold hos Gud, som har skapat allt. (Ef 3:8–9)

Gud har haft en plan ända sedan världens skapelse. Den planen handlar om att inkludera alla folkslag i frälsningen. När kallelsen att bli en Jesu lärjunge drabbade Paulus på

vägen till Damaskus fick han redan från början en insyn i Guds plan.⁴ Han fick redan då höra att han skulle sändas till de icke-judiska folken, för att de också skulle få del av Guds förlåtelse. Han är ödmjuk inför vad Gud har låtit honom förstå, men hans kunskap om Guds hemligheter driver honom att dela med sig av den planen på plats efter plats.

Hur kan man beskriva den röda tråden i Bibeln? Vad är det för hemlighetsfull plan som Gud har haft sen världens skapelse?

Guds eget folk

Ett sätt att beskriva den röda tråden genom hela Bibeln är att tala om den som en berättelse om *Guds frälsningshistoria*.⁵ När vi påstår det menar vi att historien inte är en lång rad händelser utan sammanhang. Vi tror inte heller att Gud har styrt varje skeende och att människorna varit marionetter, viljelösa trådockor, i hans hand. Eller att vi människor är som figurer i ett tevespel som Gud styr med en himmelsk joystick. Men vi påstår att Gud, genom historien, har verkat för att föra världen fram till räddning. En nyckeltext för att se detta är berättelsen om Abrahams kallelse i Första Moseboken 12:

Herren sade till Abram: ”Gå ut från ditt land och din släkt och din fars hus och bege dig till det land som jag ska visa dig. Där ska jag göra dig till ett stort folk. Jag ska välsigna dig och göra ditt namn stort, och du

ska bli en välsignelse. Jag ska välsigna dem som välsignar dig och förbanna den som förbannar dig. I dig ska jordens alla släkten bli välsignade. (1 Mos 12:1–3, SFB)

När Gud kallar Abraham, som då ännu hette Abram, så är det förstås en avgörande händelse i hans eget och hans familjs liv. Men det är också början på flera folks berättelser. Abraham blir urfadern till Israels folk, men också till flera arabiska folkgrupper. Det är inte konstigt att Abraham hyllas och vördas av både judar och muslimer. Hans nya namn, Abraham,⁶ uttyds ”fader till många folk”.⁷ Men texten talar om ett ännu större uppdrag. Abrahams kallelse är ännu vidare: ”I dig ska jordens alla släkten bli välsignade.”⁸ Här börjar Bibeln avslöja planen, ”hemligheten”, och låter oss ana Guds stora vision. Gud väljer inte ut Abraham för hans egen skull, inte heller bara för hans folks skull. Abrahams kallelse har med planen för ”alla släkten” att göra. När Gud väljer ut Abraham, och därmed också det folk som har honom till förfäder, blir de ett särskilt folk. Gud sluter ett förbund med Abraham och folket som skulle komma från honom. Det finns all anledning att kalla Israel ”Guds eget folk”. Men Israels folk väljs för att representera resten av jordens folk. Adam, som representerar mänskligheten, svek sitt uppdrag. Han var skapad till Guds avbild och skulle representera Gud i den övriga skapelsen. När Adam inte fullföljde sin uppgift, väljer Gud ut en mindre del av mänskligheten. Abraham, och det folk som skulle komma från honom, får nu uppdraget att föra planen framåt. Det lilla folket väljs ut för att vara ställföreträdare, representera

de andra folken, och förmedla välsignelse till hela världen. Det här förtydligar Gud när han genom Mose, som senare blir folkets ledare, på nytt sluter ett förbund med Israels folk:

Om ni nu lyssnar till mig och håller mitt förbund skall ni vara min dyrbara egendom framför alla andra folk – ty hela jorden är min – och ni skall vara ett rike av präster och ett heligt folk som tillhör mig. Detta är vad du skall säga till Israels folk. (2 Mos 19:5–6)

Gud har ett förbund med Israels folk. De är hans ”dyrbara egendom framför alla andra folk”. Men i samma andetag betonar Gud att ”hela jorden är min” och definierar Israels folks roll som ett prästfolk. Prästen representerade det övriga folket inför Gud och Gud inför folket. Israel har, i Guds plan, en liknande roll i förhållande till andra folk. Det utvalda folket representerar folken inför Gud, och Gud inför folken. När Gud uppenbarar sig för Israels folk och agerar för att rädda dem så gör han det inte bara för deras egen skull utan med hela jordens folk för sina ögon.

Stubben

Men berättelsen om Guds utvalda folk är ingen framgångs-saga. Genom stora delar av Gamla testamentet beskrivs en sorts pendelrörelse⁹ Gud kallar och förnyar förbundet med sitt folk. Ett förbund var en ömsesidig överenskommelse

mellan till exempel två folk eller mellan en kung och hans folk. I dag talar vi ibland om äktenskapet som ett förbund, eftersom det är en överenskommelse mellan två personer. När vi gifter oss lovar vi att ge varandra en unik ställning och älska och stötta varandra. Förbundet mellan Herren och Israel innebar att Gud lovade att beskydda och bevara folket. Folket lovade att Gud skulle vara deras Gud och att det bara var honom de skulle dyrka. Men det går inte så lång tid förrän folket bryter förbundet. Ofta handlar det om att de, ”för säkerhets skull”, också dyrkar de omgivande folkens gudar. Detta, tillsammans med att utnyttja de fattiga och utsatta, ses som ett brott mot Gud själv.¹⁰ Därför sänder Gud svårigheter och prövningar för att folket skall vända om. Då ber folket Gud om hjälp och han sänder en räddare, en domare eller en kung, som besestrar fienderna. Men efter ett tag börjar allt om från början: avfall, rop om hjälp, räddning, ända tills Gud till slut låter folket skörda konsekvenserna av sitt brott mot förbundet. Den stora katastrofen inträffar när Jerusalem intas av fienderna från Babylonien, staden och templet förstörs och en stor del av folket förs bort i fångenskap – en oerhörd tragedi för Israels folk.¹¹ De hade brutit förbundet med Gud. Folket var skingrat. Hur gick det nu med Guds plan? Har Gud givit upp om att rädda världen? Ska han också överge förbundet?

När folket som helhet har vänt Gud ryggen väljer Gud i stället ut en liten del av folket. Jesaja beskriver det med en trädmetafor:

När bara en tiondel är kvar i det,
ska även den ödeläggas.
Men liksom en terebint eller en ek
lämnar kvar en stubbe
när den fällt,
ska den stubben vara
en helig säd. (Jes 6:13, SFB)

Folkets förskingring liknas vid ett träd som huggs ner. Bara en stubbe finns kvar. Men den stubben ska vara ”en helig säd”, säger Jesaja. Vissa träd skjuter nya mindre skott när man hugger ner det. Kanske är det något sådant Jesaja tänker på. Det blir en fortsättning! Gud vänder sig till den mindre delen av folket för att föra berättelsen framåt. En del av folket får återvända till Israel och till Jerusalem. Templet byggs upp igen. Men ännu en gång dras perspektivet ihop. Inte heller den återvändande delen av folket är trogna mot Gud. Profeten Jesaja profeterar därför om en kommande ”Herrens tjänare”. Det uttrycket används ibland om återstoden av folket, men här verkar det handla om en enda person:

Han säger:
Det är inte nog att du är min tjänare,
som upprättar Jakobs stammar
och för tillbaka Israels överlevande,
jag skall göra dig till ett ljus för andra folk,
för att min räddning skall nå över hela jorden. (Jes
49:6)

Varför måste det bli en fortsättning? För att Guds plan ska förverkligas. För Israels skull? Ja, men också ”för att min räddning skall nå över hela jorden”.

Planen förverkligas

Den som till sist förverkligar Guds räddningsplan blir en enda person, Jesus Kristus. Han är den yttersta ställföreträdaren. Jesus är en del av den där återstoden av folket, som är en del av Guds eget folk, som representerade hela mänskligheten. Nu representerar Jesus hela mänskligheten. Därför är det ingen tillfällighet att världens frälsare föds just i det judiska folket. Planen förverkligas.

Där andra sviker där står Jesus fast. Där både Adam och Guds eget folk går sin egen väg, där stannar Jesus kvar och lutar på att det Fadern vill med honom är det bästa. Paulus beskriver i Filipperbrevets andra kapitel Jesu väg från härligheten hos Gud, till att bli människa och till sist lida döden på korset. Från denna bottenpunkt blir han upphöjd, uppstånden från de döda och upptagen till himlen för att återinta platsen vid Gud Faderns sida. Den berättelsen är en direkt motbild mot de första människornas syndafall. Den stora berättelsen träder fram när vi läser Nya och Gamla testamentet tillsammans.

Vi läser om Adam och Eva i Första Moseboken:

Ormen sade: ”Ni kommer visst inte att dö. Men Gud vet att den dag ni äter av frukten öppnas era ögon, och

ni blir som gudar med kunskap om gott och ont.” Kvinnan såg att trädet var gott att äta av: det var en fröjd för ögat och ett härligt träd, eftersom det skänkte vishet. Och hon tog av frukten och åt. Hon gav också till sin man, som var med henne, och han åt. (1 Mos 3:4–6)

Adam och Eva var skapade till Guds avbild och hade fått i uppgift att beskydda och bevara Guds skapelse. De hade en privilegierad ställning, som Guds representanter. Men de var inte nöjda med sin plats, med att vara människor. De lyssnade till ormen som påstod att de skulle bli ”som gudar” om de åt av ett speciellt träd. De litade inte på att Gud hade gett dem det bästa och sträckte sig efter något högre.

Om Jesus läser vi i Filipperbrevet:

Han ägde Guds gestalt men vakade inte över sin jämlikhet med Gud utan avstod från allt och antog en tjänarens gestalt då han blev som en av oss. När han till det yttre hade blivit människa gjorde han sig ödmjuk och var lydig ända till döden, döden på ett kors. Därför har Gud upphöjt honom över allt annat och gett honom det namn som står över alla andra namn, för att alla knän skall böjas för Jesu namn, i himlen, på jorden och under jorden, och alla tungor bekänna att Jesus Kristus är herre, Gud fadern till ära. (Fil 2:6–11)

Jesus gick motsatt väg. Han ”ägde Guds gestalt”, han var jämlik Gud, men avstod från sin privilegierade ställning och blev en människa. Som människa följde han den väg Gud

visade honom, även när det förde honom ända till korset. Han avvisade djävulens försök att gå en lättare väg och vinna makt och ära¹² och lyssnade hela tiden till Faderns röst.

Adam och Eva var människor – men ville bli ”som gudar”. Jesus var Guds jämlike – men avstod från allt och blev en människa. Adam och Eva lyssnade inte på Guds röst utan följde ormens ord. Jesus var lydig mot Fadern ända till döden. Adam och Eva orsakade mänsklighetens skilsmässa från Gud. Dörren stängdes till Edens trädgård och döden gjorde sitt inträde i världen. Jesus blev vägen tillbaka till Fadern. Han besegrade döden. Själv upphöjdes han över allt annat och delar nu Faderns ställning i universum.

Det är därför Paulus kan säga, i samma sammanhang som när han talat om planen som funnits hos Gud från världens början:

Detta var den avsikt med världen som han förverkligade i och med Kristus Jesus, vår herre. (Ef 3:11)

Genom Jesus har alltså Guds plan till slut förverkligats.

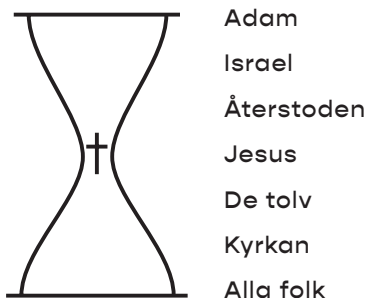
Alla folk

Nu vänder perspektivet. Det skeende som gått från det stora till det lilla: hela mänskligheten – det utvalda folket – den lilla delen av folket – Jesus Kristus, det vänder nu och går från det lilla till det stora: Jesus – de tolv apostlarna – kyrkan, det vidgade gudsfolket – hela världen.

Innan Jesus återvänder till Fadern, efter att ha fullgjort sitt uppdrag, ger han sina lärjungar och den församling som föds ur den kretsen uppdraget att vidga cirkeln:

Åt mig har getts all makt i himlen och på jorden. Gå därför ut och gör alla folk till lärjungar: döp dem i Faderns och Sonens och den heliga Andens namn och lär dem att hålla alla de bud jag har gett er. Och jag är med er alla dagar till tidens slut. (Matt 28:18b–20)

Det här uppfattar jag som den röda tråden i Bibeln, den stora berättelsen. Ibland har man liknat den vid ett timglas. Det börjar i det vida perspektivet, med hela mänskligheten. Sen smalnar det av när Gud utväljer ett folk som får representera alla de övriga. När det folket inte fullföljer sitt uppdrag minskar perspektivet ytterligare till en mindre del av folket, som i Bibeln kallas ”resten” eller ”återstoden”,¹³ och till slut till en enda: Jesus. Han är den smala punkten som tiden rinner igenom, men från honom vidgas perspektivet, via lärjungarna och församlingen till att gälla alla folk.

Guds kärlek har hela tiden gällt hela världen, alla folk. Redan innan han skapade universum hade han en plan för världens frälsning. Bibeln är berättelsen om hur Gud förverkligar den planen. Den är inte bara en samling mer eller mindre intressanta berättelser. Det finns en röd tråd från Första Moseboken till Uppenbarelseboken. Utan den tråden kan vi förlora oss i lagarna i Moseböckerna eller krigen i Domarboken och Kungaböckerna. Vi kan kippa efter andan i de långa profetiorna om dom och straff i profetböckerna. Men ser vi den stora berättelsen finns det en mening med alltsammans. Då ser vi att Gud är en Gud som älskar hela världen. Det är därför han inte överger det där bångstyriga lilla folket vid kanten av Medelhavet, utan arbetar med dem genom århundradena. Det är därför han till sist sänder sin egen son till jorden. Och det är därför han utmanar sin församling att inte bara glädja sig över Guds godhet för egen del, utan ge Guds kärlek vidare till hela världen. Historien är inte en rad händelser utan sammanhang och mening. Den är Guds frälsningshistoria.